

Seleukidsko (ili Seleučko) carstvo - od ratova dijadoha do zenita

Knez, Matija

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:977981>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-21**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Dvopredmetni sveučilišni preddiplomski studij engleskog jezika i književnosti i
povijesti

Matija Knez

Seleukidsko (ili Seleučko) carstvo - od ratova dijadoha do zenita

Završni rad

Mentor: Doc.dr.sc. Zlatko Đukić

Osijek, 2020. godina

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Dvopredmetni sveučilišni preddiplomski studij engleskog jezika i književnosti i
povijesti

Matija Knez

Seleukidsko (ili Seleučko) carstvo - od ratova dijadoha do zenita

Završni rad

Humanističke znanosti, povijest, stara povijest

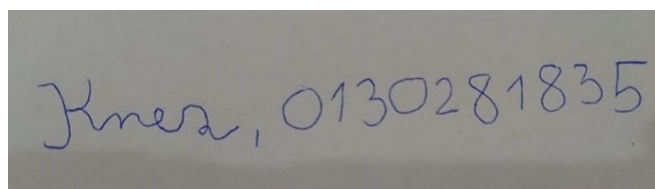
Mentor: Doc.dr.sc. Zlatko Đukić

Osijek, 2020. godina

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 14. rujna 2020.

Knez, 0130281835

SAŽETAK

Seleukidsko ili Seleučko carstvo pojam je koji se rijetko spominje u hrvatskim povijesnim knjigama, historiografiji, literaturi i udžbenicima povijesti. To nije pretjerano začuđujuće s obzirom na to da Seleukidsko carstvo nikada nije ni na koji način utjecalo na povijest Hrvatske. Kada se Seleukidsko carstvo i spominje, to je najvećim dijelom u formi natuknica ili podataka na marginama stranica. Nešto više se pažnje pridaje kraljevstvu Ptolemejevića sa središtem u Egiptu nego li njihovom glavnom rivalu koji je kroz najveći dio svoje povijesti kontrolirao veći dio bliskog istoka i središnje Azije, a pružao se od današnje Bugarske pa sve do Afganistana i Indije. Radi se o Seleukidskom carstvu koje će biti primarna tema ovog rada. U radu će biti prikazan teritorijalni i politički položaj carstva od smrti Aleksandra Velikog i početka ratova Dijadoha sve do zenita carstva u 2. st. pr. Kr. Konačan kraj i raspad Seleukidskog carstva neće biti u opsegu ovog rada, već će krajnja točka biti trenutak kada Seleukidsko carstvo počinje slabiti nakon smrti vladara Antioha IV. Velik naglasak biti će stavljen na vojsku Seleukidskog carstva i borbe koje je vodila s obzirom da su antičke civilizacije velikim dijelom nastajale i nestajale putem vojnih kampanja vlastite ili suprotstavljenih strana. Biti će riječi i o znamenitim seleukidskim vladarima poput originalnog Seleuka, jednog od Aleksandrovih prijatelja i hetarioia (elitni makedonski konjanički odred), te Antioha III., tijekom čije je vladavine carstvo doživjelo neke od svojih najvećih procvata, kao i jedan od najvećih padova, 190. g. pr. Kr.

Ključne riječi: carstvo, rat, Azija

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. RASPAD CARSTVA ALEKSANDRA VELIKOG	2
2.1 PODJELA IZMEĐU DIJADOHA	2
2.2 POČETAK RATOVA DIJADOHA	3
2.3 BITKA KOD IPSA	4
3. SELEUKIDSKO CARSTVO.....	5
3.1 TERITORIJ SELEUKIDSKOG CARSTVA	5
3.2 POLITIČKI I UPRAVNI SUSTAV	6
3.3 UMJETNOST I KULTURA U SELEUKIDSKOM CARSTVU	7
4. SIRIJSKI RATOVI	9
4.1 PRVI SIRIJSKI RATOVI.....	9
4.2 TREĆI SIRIJSKI RAT	9
5. ANTIOH III. VELIKI	10
5.1 SUKOB S EGIPTOM.....	10
5.2 BITKA KOD RAFIJE	11
5.3 PONOVLJENI RAT S EGIPTOM	12
5.4 SUKOB S RIMOM I BITKA KOD MAGNEZIJE.....	12
6. ANTIOH IV. I ZENIT CARSTVA.....	15
6.1 PARADA U GRADU DAPHNE	16
6.2 POČETAK KRAJA SELEUKIDSKOG CARSTVA.....	17
7. VOJSKA SELEUKIDSKOG CARSTVA.....	18
7.1 PJEŠAŠTVO	18
7.2 KONJANIŠTVO	19
7.3 SPECIJALIZIRANE VOJNE JEDINICE.....	20
7.4 PLAĆENICI.....	21
8. ZAKLJUČAK	22
9. LITERATURA.....	23

1. UVOD

Velika prostranstva Bliskog Istoka i Središnje Azije kroz povijest su bili dom i jezgra brojnih carstava svih mogućih etniciteta. Uz područje Mezopotamije (današnji Irak) veže se pojam civilizacije s obzirom da je na tom prostoru nastala jedna od prvih proto-država: Sumer. Nekoliko tisuća godina kasnije, na istom prostoru nalazilo se moćno Ahemenidsko (Perzijsko) carstvo. Ahemenidsko Carstvo, kao i njegovo rušenje od strane Aleksandra III. Makedonskog bili su ključni za stvaranje budućeg Seleukidskog Carstva, državne cjeline i jednog od glavnih čimbenika grčkog svijeta u doba kada je helenizam bio na svom vrhuncu. Seleukidsko (ili Seleučko) carstvo nastalo je u isto vrijeme kada i kraljevstvo Ptolemejevića u Egiptu, a obuhvaćalo je dobar dio nekadašnjeg teritorija Ahemenidskog perzijskog carstva – od obala Sredozemnog mora na zapadu do planina Hindukuša i Indije na istoku. Takvom velikom državnom cjelinom ne bi bilo moguće upravljati bez neke vrste decentralizirane vlasti, što su Perzijanci uspostavili sustavom satrapija koje je nakon pada carstva preuzeo i Aleksandar. Premda je prostor imao veliku dubinu teritorija koja je sama funkcionirala kao deterent za potencijalne neprijatelje, to je u neku ruku bio dvosjekli mač, uglavnom zbog nemogućnosti učinkovite obrane svih rubnih provincija. Seleukidsko carstvo suočavalo se s tim problemom kroz svoju čitavu povijest dugu oko dvije stotine i pedeset godina, no I ono je zbog slabih kraljeva nakon Antioha IV. počelo stagnirati, te napokon propalo sredinom 1. st. pr. Kr. Poput kraljevstva Ptolemejevića u Egiptu, Seleukidsko carstvo bilo je izrazito multietnička država, što nije bio toliki problem u vrijeme antike koliko je u modernom dobu zahvaljujući činjenici da koncept države bazirane na etničkoj pripadnosti u antici nije postojao. Ono što jest postojalo bili su procesi akulturacije i asimilacije koji su usko vezani uz pojam helenizma.

2. RASPAD CARSTVA ALEKSANDRA VELIKOG

Smrt Aleksandra III. Makedonskog 11. lipnja 323. g. pr. Kr. u Babilonu pod nerazjašnjenim okolnostima (moguće trovanje ili malarija) označila je zahvaljujući njegovim vojskovođama kraj golemog novog carstva. Mogući krivac za to je i sam Aleksandar s obzirom da nikada nije javno imenovao nasljednika, a prema nekim povjesničarima na samrtni je izjavio da carstvo treba pripasti „najjačem“ nakon njegove smrti¹. To je imalo u potpunosti suprotni učinak nego li je Aleksandar planirao s obzirom da su njegovi generali u vrlo kratkom roku zaratili jedni s drugima.

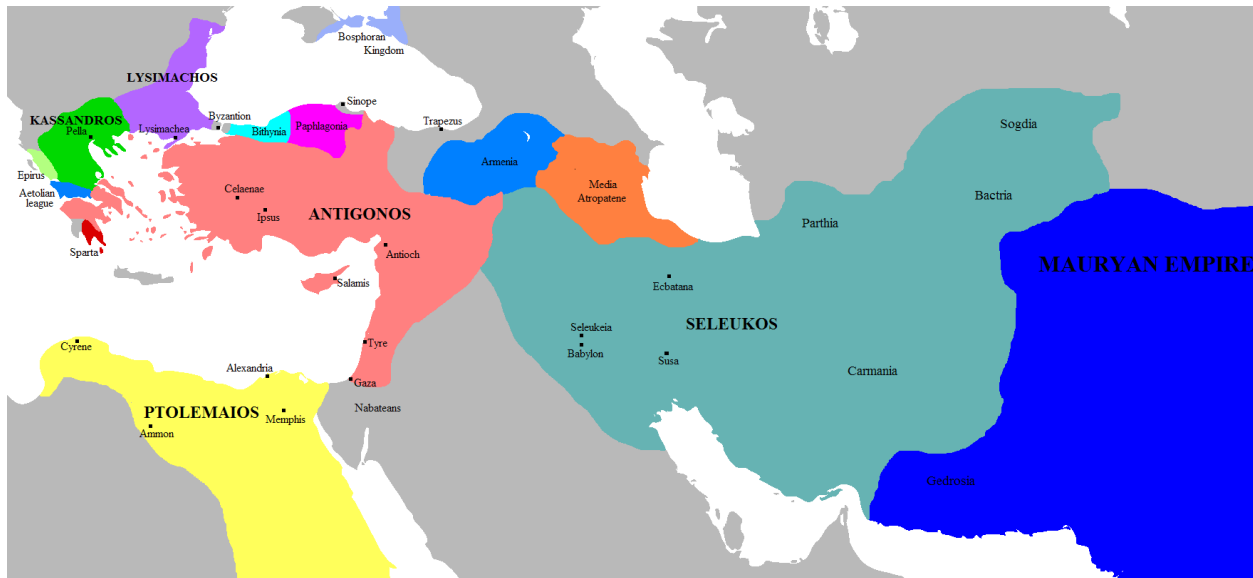
2.1 PODJELA IZMEĐU DIJADOHA

Na nesreću za mlado carstvo, preuranjena smrt Aleksandra nije bio jedini novonastali problem zbog činjenice da niti jedan od Aleksandrovih generala uključujući Perdiku, Kratera, Antipatera, Kleomena, Ptolemeja, Antigona, Lizimaha, Seleuka, Eumena i Leonata nije bio dovoljno moćan ili utjecajan da bi se mogao nametnuti kao Aleksandrov nasljednik². Proces balkanizacije Aleksandrova carstva ovisio je uvelike o tome koji će dijadoh na svoju stranu privući više satrapa, a s njima i teritorija³. Na priloženoj slici ispod teksta se može vidjeti da Seleuk I. Nikator dobiva istočne posjede, Lizimah današnju zapadnu i sjeverozapadnu Tursku i Trakiju (današnja Bugarska i dio sj. Grčke), Antigon gotovo čitavo područje današnje Turske i Levanta, Ptolemej I. Egipat, a Kasandar najveći dio Grčke i Makedonije.

¹ Skupina autora. *The Seleucid Empire: The History of the Empire Forged in the Ancient Near East After Alexander the Great's Death*, Charles River Editors, 2016.

² Skupina autora, *Povijest 3: Helenizam i Rimski republika*, Zagreb, 2007., 173.

³ Skupina autora, *Povijest 3*, 174.

Prilog 1. Dijadoška kraljevstva oko 303. g. pr. Kr.

2.2 POČETAK RATOVA DIJADOHA

U kontekstu ratova Dijadoha važno je zapamtiti imena trojice bivših Aleksandrovih generala: Antigona Jednookog, Seleuka I. Nikatora i Ptolemeja I. Sotera jer su oni bili jedini dijadosi čija su kraljevstva preživjela kaos dijadoških ratova koji su s prekidima trajali od 323. g. pr. Kr. do smrti Lizimaha 281. g. pr. Kr. i razvila se kao Makedonija, Seleukidsko carstvo, te Kraljevstvo Ptolemejevića⁴. Premda je bio najutjecajniji među generalima i posjedovao Aleksandrov prsten pečatnjak, Perdika nije uspio u svojem naumu da odnese tijelo Aleksandra Velikog u Makedoniju na pokop jer su ga po svemu sudeći blizu Damaska dočekali agenti Ptolemeja I. Sotera koji su oteli tijelo i odnijeli ga u Egipat, u Memfis⁵. Perdika je poginuo 321. g. pr. Kr. zajedno sa svojih 2000 vojnika prilikom pokušaja upada na teritorij Egipta tijekom prvog rata između dijadoha⁶.

⁴ Donald L. Wasson, Wars of the Diadochi, Ancient History Encyclopedia, 2016. https://www.ancient.eu/Wars_of_the_Diadochi/ (pristup ostvaren 12. 9. 2020.)

⁵ Donald L. Wasson, Wars of the Diadochi, Ancient History Encyclopedia, 2016. https://www.ancient.eu/Wars_of_the_Diadochi/ (pristup ostvaren 12. 9. 2020.)

⁶ Donald L. Wasson, Wars of the Diadochi, Ancient History Encyclopedia, 2016. https://www.ancient.eu/Wars_of_the_Diadochi/ (pristup ostvaren 12. 9. 2020.)

2.3 BITKA KOD IPSA

Od svih bitaka dijadoških ratova, za Seleukidsko carstvo je daleko najvažnija bila bitka kod Ipsa koja se dogodila na kraju četvrtog dijadoškog rata koji je trajao od 308. do 301. g. pr. Kr.⁷ U bitki su se Antigon I. i njegov saveznik Demetrije sukobili sa koalicijom dijadoha – Lizimahom, Kasandrom, Seleukom, a poraz i smrt Antigona, te komadanje njegova teritorija između Seleuka i Lizimaha zauvijek su uništili mogućnost ponovnog ujedinjenja Aleksandrova carstva u budućnosti⁸.

⁷ Donald L. Wasson, Wars of the Diadochi, Ancient History Encyclopedia, 2016.
https://www.ancient.eu/Wars_of_the_Diadochi/ (pristup ostvaren 12. 9. 2020.)

⁸ Donald L. Wasson, Wars of the Diadochi, Ancient History Encyclopedia, 2016.
https://www.ancient.eu/Wars_of_the_Diadochi/ (pristup ostvaren 12. 9. 2020.)

3. SELEUKIDSKO CARSTVO

Nakon bitke kod Ipsa i završetka Dijadoških ratova, Seleukidsko carstvo uglavnom je konsolidiralo svoj položaj. Za razliku od Grčke i Makedonije, teritorij Seleukidskog carstva nije se toliko vezao za more, koliko za golemu unutrašnjost prepunu različitih naroda – nekadašnjih stanovnika Ahemenidskog carstva⁹. Radi pojednostavljanja, cjelokupna povijest Seleukidskog carstva može se podijeliti na četiri distinktna etape. Prva etapa tiče se Seleuka I. Nikatora, odnosno njegova uspona kao generala i dijadoha, druga etapa pokriva razdoblja vladanja seleukidskih vladara Antioha I. Sotera, Antioha II. Teosa, Seleuka II. Kalinika, te Seleuka III. Keraunusa i obilježena je Sirijskim ratovima između Seleukida i Ptolemejevića, treća etapa pokriva razdoblje vladavina Antioha III. Velikog, Seleuka IV. Filopatora i Antioha IV. Epifana, a razdoblje se usprkos ratovima s Rimom i Egiptom može smatrati zlatnim dobom Seleukidskog carstva, dok je posljednje četvrto razdoblje koje počinje nakon smrti Antioha IV. čista suprotnost i simbolizira početak kraja Seleukidskog carstva¹⁰.

3.1 TERITORIJ SELEUKIDSKOG CARSTVA

Seleukidsko carstvo kontroliralo je golem teritorij. Grčki pojam *eukmene*, naseljenog svijeta odnosio se na tri kontinenta: Europu, Afriku i Aziju, gdje je bilo smješteno Seleukidsko carstvo koje se protezalo oko 4000 km u širinu od zapada prema istoku, te 1500 km od juga prema sjeveru¹¹. Jezgra carstva u Siriji i Mezopotamiji bila je okružena planinskim lancima. Na zapadu, na području današnje Turske nalazilo se Taursko gorje, na sjeveru planine Armenije (Kavkaz), dok se na istoku, na području današnjeg Irana protezao planinski lanac Zagros, a još istočnije nalazile su se planine Hindukuša koje su činile krajnju istočnu granicu carstva¹². Između planinskih i gorskih lanaca bili su smješteni pretežito grčki gradovi što je najočitije na području današnje Turske. Neki od najvažnijih gradova Seleukidskog carstva, Pergam i Sard, centar

⁹ Skupina autora, *Povijest 3*, 222.

¹⁰ Paul J. Kosmin, *The Land of the Elephant Kings: Space, Territory, and Ideology in the Seleucid Empire*, Harvard University Press, 2014., 16.-21.

¹¹ Paul J. Kosmin, *The Land of the Elephant Kings*, 12

¹² Paul J. Kosmin, *The Land of the Elephant Kings*, 12.

pokrajine Lidije nalazili su se na krajnjem zapadu današnje Turske uz obalu Egejskog mora, dok su pokrajine Karija i Likija također bile važna središta seleukidske moći¹³. Jezgra Seleukidskog carstva nalazila se na području Levanta – geografskog područja koje obuhvaća današnju Siriju, Libanon, Izrael, Palestinu i Jordan, ispunjenog pretežito starim feničanskim gradovima, te regionalnim središtima poput Jeruzalema, Dekapolis i Damaska¹⁴. Mezopotamija, odvojena od Levanta pustinjom bila je najplodnije područje carstva zahvaljujući svojem povoljnom položaju između rijeka Eufrat i Tigris. Na području Mezopotamije, „koljevke civilizacije“ i jedog od glavnih središta kulturne i robne razmjene između istoka i zapada nalazili su se neki od najvažnijih urbanih centara carstva poput Babilona na rijeci Eufrat, Seleukije na Tigrisu, grada kojeg je osnovao Seleuk I. Nikator, te Seleukije na Eulaosu, bivšeg perzijskog grada Suze¹⁵. Zanimljivo je napomenuti da je Aleksandar Veliki 324. g. pr. Kr. u Suzi organizirao masovno vjenčanje, „Svadbe u Suzi“ između perzijskih plemkinja i vlastih generala od kojih je jedan bio i Seleuk I. koji je putem braka s irankom uspostavio vlastitu dinastiju¹⁶. Istočni dijelovi Seleukidskog carstva, takozvane „Gornje Satrapije“ bili su pretežito brdoviti, a protezali su se od zapadne granice današnjeg Irana preko polunezavisne Armenije, nezavisne Medije Atropatene, Azerbajdžana i Središnje Azije, sve do satrapija Baktrije i Gedrozije najistočnijih pokrajina Seleukidskog carstva¹⁷. Na području Gornjih Satrapija nalazila se većina starih perzijskih gradova osvojenih od strane Aleksandra poput Ekbatane, modernog Hamadana u Iranu, kao i novoosnovani gradovi poput Antioha u Margiani, a čitavim područjem prolazila je Korasanska cesta koja je spajala istočne satrapije sa Mezopotamijom¹⁸.

3.2 POLITIČKI I UPRAVNI SUSTAV

Tijekom svog vojnog pohoda koji je rezultirao pokoravanjem perzijskog Ahemenidskog carstva, Aleksandar Veliki nije mijenjao upravnu organizaciju svog poraženog neprijatelja iz

¹³ Paul J. Kosmin, *The Land of the Elephant Kings*, 13.

¹⁴ Paul J. Kosmin, *The Land of the Elephant Kings*, 13.

¹⁵ Paul J. Kosmin, *The Land of the Elephant Kings*, 15.

¹⁶ Andre Godar, *Umjetnost Irana*, Beograd, 1965., 130.

¹⁷ Paul J. Kosmin, *The Land of the Elephant Kings*, 15

¹⁸ Paul J. Kosmin, *The Land of the Elephant Kings*, 15

potpuno praktičnih razloga¹⁹. Ahemenidski sustav uprave koji je naslijedio Aleksandar, a kasnije i Seleuk I. Nikator, bazirao se na sustavu centralizirane vlade i decentralizirane administracije pri kojem je kralj imao vrhovnu vlast koju je provodio preko svojih satrapa, guvernera provincija (satrapija) koji su imali određene ovlasti u polju birokracije i administracije ali ne i vojnih snaga za koje su bili zaduženi generali koje je osobno imenovao kralj²⁰. Seleukidi su očuvali sustav satrapija iz čisto praktičnih razloga, a središnju administraciju carstva podijelili na službe političkih pitanja, javnih financija i unutrašnju administraciju ali sve te novine sporo su dopirale do rubnih regija carstva²¹. Seleukidski kraljevski dvor bio je baziran na jednakom konceptu kao i bivši dvor Filipa II. i Aleksandra Velikog u Peli. Kraljeva vlast bila je apsolutna, a najveći dio dvorskih službenika činili su kraljevi „prijatelji“, kao i rođaci što je definicija nepotizma – bliži rođaci bili su „kraljevske krvi“, te su redovito dobivali visoke pozicije na dijadoškim dvorovima, uključujući onaj seleukidski²².

3.3 UMJETNOST I KULTURA U SELEUKIDSKOM CARSTVU

Za razliku od Ptolemejevića i drugih dijadoha, Seleukidi su poprilično agresivno provodili proces helenizacije, primarno putem osnivanja novih gradova za grčke koloniste, cilj čega je bio bolje povezivanje etnički raznolikih teritorija²³. S druge strane i pomalo paradoksično, perzijska i ranija babilonska civilizacija bile su predmeti divljenja, a sustav perzijske administracije bio je toliko efikasan da ga gotovo uopće nije bilo potrebno mijenjati, već samo adaptirati za seleukidske potrebe²⁴. Kultura samog stanovništva bila je dvojne prirode jer su zajednice grka, pretežito novoosnovni polisi i zajednice domaćeg stanovništva u pravilu bile odvojene²⁵. Po pitanju konkretne umjestnosti, Seleukidsko carstvo zaostajalo je za Egiptom i Pergamom. Grčki i iranski umjetnički stilovi rijetko su se miješali zahvaljujući politici helenizacije carstva što nam najbolje

¹⁹ Joshua J. Mark, *Seleucid Empire*, Ancient History Encyclopedia, 2016. https://www.ancient.eu/Seleucid_Empire/ (pristup ostvaren 12. 9. 2020.)

²⁰ Joshua J. Mark, *Seleucid Empire*, Ancient History Encyclopedia, 2016. https://www.ancient.eu/Seleucid_Empire/ (pristup ostvaren 12. 9. 2020.)

²¹ Skupina autora, *Povijest 3*, 223.

²² Skupina autora, *Povijest 3*, 204.-205.

²³ Petit Paul, Laronde Andre, *Helenistička Civilizacija*, Zagreb, 2010.

²⁴ Skupina autora, *Povijest 3*, 222.-223

²⁵ Skupina autora, *Povijest 3*, 224.

dokazuje manjak istih²⁶. Seleukidi su od bogova vjerojatno najviše štivali Apolona, boga sunca, čije se proročište nalazilo u Didimi, blizu Mileta a čiji hram je sadržavao kip Apolona izrađen od strane grčkog kipara Briaksa²⁷. Određeni pomaci u kontekstu kulturnog obogaćivanja carstva pojavljuju se tek za vrijeme Antioha III. koji je primarno bio pokrovitelj pjesništva, a na čijem dvoru su se našli pjesnici poput Hegesianaksa, Mnesiptolemosa, te Euforiona koji je bio voditelj uprave javne knjižnice u gradu Antiohu²⁸. Za vrijeme Antioha III. gradili su se i hramovi poput onoga u Međanskoj Laodikeji posvećenog kultu njegove žene Laodike, te hram izvan gradskih zidina Seleukije na Eulaosu gdje su se štivala božanstva Artemida i Apolon²⁹.

²⁶ Seton H. F. Lloyd, *Iranian art and architecture*, Encyclopedia Britannica, 2018.

<https://www.britannica.com/art/Iranian-art/Seleucid-period> (pristup ostvaren 12. 9. 2020.)

²⁷ Skupina autora, *Antioch as a Centre of Hellenic Culture as Observed by Lybanus*, Liverpool, 2000.

²⁸ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, Barnley, 2016., 66.

²⁹ Andre Godnar, *Umetnost Irana*, 131.-132.

4. SIRIJSKI RATOVI

Sirijski ratovi skupan su pojam za šest različitih vojnih sukoba između egipatskog kraljevstva Ptolemejevića i Seleukidskog carstva. Sukob je trajno štetio objema stranama, iako se može reći da je Seleukidsko carstvo izvuklo kraći kraj s obzirom da nije bilo u stanju spriječiti odcjepljenje Partije pod dinastijom Arsakida 247. g. pr. Kr., te Baktrije, jedne od najistočnijih satrapija carstva dvije godine kasnije pod vodstvom Diodota Baktrijskog³⁰.

4.1 PRVI SIRIJSKI RATOVI

Prvi Sirijski rat započeo je za vrijeme vladavina Ptolemeja II. u Egiptu i Antioha I. Sotera u Seleukidskom carstvu napadom Antioha I. i njegovog saveznika Maga, kralja Kirene na egipatske posjede s ciljem zauzimanja Aleksandrije i posjeda u Siriji, no zahvaljujući diplomatskim vještinama Ptolemeja II. i vojskama Ptolemejevića uglavnom se zadržao status quo³¹. Drugi Sirijski rat započeo je 260. g. pr. Kr. Antioh II., sin Antioha I. u savezništvu s makedonskim kraljem Antigonom Gonatom, a cilj rata bio je eliminiranje prisutnosti Ptolemejevića na moru, kao i (u slučaju Antioha II.) ponovno zauzimanje Seleukidskih posjeda izgubljenih tijekom rata s Ptolemejem I. za nasljedstvo³². Antiohu II. ipak je uspjelo zauzeti posjede Ptolemejevića u Anatoliji, Kilikiji i Pamfiliji prije nego što je rat bio završen 253. g. pr. Kr. ženidbom Seleuka II. Kalinika i Berenike Sire, Ptolemejeve kćeri³³.

4.2 TREĆI SIRIJSKI RAT

Treći Sirijski rat ili Laodikejski rat započelo je 264. g. pr. Kr. kraljevstvo Ptolemejevića, odnosno snažan i kompetentan Ptolemej III. čiji je primarni cilj bio postavljanje sina svoje sestre

³⁰ Joshua J. Mark, *Seleucid Empire*, Ancient History Encyclopedia, 2016. https://www.ancient.eu/Seleucid_Empire/ (pristup ostvaren 12. 9. 2020.)

³¹ Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija, sv.1: Povijest i kultura Starog Egipta*, Zagreb, 2016., 141.

³² Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija*, 142.

³³ Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija*, 142.

Berenike II. na seleukidski tron³⁴. Rat je trajao pet godina i bio obilježen dominacijom vojske Ptolemejevića na bojnopolju i zauzimanjem važnih gradova Seleukidskog carstva poput Antiohije i Babilona, primarno zahvaljujući vrlo talentiranom vojskovođi, Ksantipu Kartaškom koji je u to vrijeme bio u vojnoj službi Ptolemejevića³⁵. Carstvo Seleuka II. Kalinika spasila je pobuna egipatskog građanstva zbog koje se Ptolemej III. morao vratiti u Egipat, no uvjeti mira zaključenog 241. g. pr. Kr. bili su ponižavajući za Seleukidsko carstvo jer Egipat osim luke na sjeveru Antiohije, Seleukije Pireje stekao prevlast nad svim primorskim regijama Seleukidskog carstva³⁶.

5. ANTIOH III. VELIKI

Zasigurno nauspješniji vladar iz dinastije Seleukida bio je Antioh III. Veliki. O popularnosti Antioha III. i njegovog sina Antioha IV. dovoljno govori činjenica da su već za života dobili nadimke „Veliki“ i „Epifan“³⁷. Točan datum dolaska Antioha III. na prijestolje nije poznat ali je poznato da se novi kralj ubrzo našao u zahtjevnoj situaciji jer su protiv njega digli ustanak satrap Medije Molon i njegov brat Aleksandar, koji je obnašao funkciju satrapa Perzije³⁸. Ustanak je trajao dvije godine dijelom zahvaljujući teritorijalnoj veličini Seleukidskog carstva, no Antioh III. ga je uspješno ugušio radi čega je bio primoran odgoditi planirani napad na Egipat³⁹.

5.1 SUKOB S EGIPTOM

Za razliku od Seleukidskog carstva koje je tijekom posljednjih dvadeset godina 3. st. pr. Kr. sve više jačalo, ptolemejska država patila je od unutarnjih problema. 222. g. pr. Kr. vodstvo kraljevstva preuzeo je sin Ptolemeja III., Ptolemej IV. Filopator⁴⁰. Ptolemej IV. nije naslijedio

³⁴ Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija*, 142.

³⁵ Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija*, 142.

³⁶ Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija*, 142.

³⁷ Skupina autora, *The Seleucid Empire*, 31.

³⁸ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 41.

³⁹ Skupina autora, *The Seleucid Empire*, 32.

⁴⁰ Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija*, 143.

očevu sposobnost upravljanja kraljevstvom što dokazuje činjenica da je ubrzo potpao pod utjecaj svog službenika Aleksandra Sosibija, tijekom čega je dao ubiti vlastitu majku Bereniku II. i brata Maga⁴¹. Dvorske čistke i raskalašeni život Ptolemeja IV. direktno su pogodovali Antiohu III. Iako su početni upadi seleukidskih snaga u egipatski teritorij bili odbijeni, 219. g. pr. Kr. Antioh III. zauzeo je grad Seleukiju Pieriju⁴². Iste godine na stanu Seleukida prešao je Teodot Etolski, jedan od najsposobnijih Ptolemejevih plaćeničkih vojskovođa koji je pao u nemilost vladara nakon što je otvoreno kritizirao njegovo vođenje države⁴³. Vojni pohod Antioha III. 218. g. pr. Kr. bio je veoma uspješan s obzirom da se u posjedu Seleukidskog carstva našla čitava provincija Koile-Sirija, a većina egipatskih vojski bila je u bijegu⁴⁴.

5.2 BITKA KOD RAFIJE

Bitka kod Rafije 217. g. pr. Kr. jedna je od najpoznatijih bitaka antičkog svijeta koja je odlučujuće dokrajčila 4. sirijski rat. Premda su vojske Ptolemejevića pretrpjele gubitke u prijašnjim godinama rata, Aleksandar Sosibije osnovao je novu falangu koja se sastojala od miješanog grčkog i egipatskog stanovništva, a brojala je 30 tisuća ljudi⁴⁵. Do odlučujućeg sukova došlo je 22. lipnja, ali treba napomenuti da je postojao veliki nerazmjer između veličina vojnih jedinica. Zahvaljujući Sosibijevoj novog falangi, egipatska vojska imala je gotovo dvostruko više teškoga pješništva naspram vojske Antioha III., ali je također imala puno manje lakog pješništva, dok su brojevi konjaništva na obje strane bili veoma slični⁴⁶. Seleukidi su imali definitivnu nadmoć po pitanju bojnih slonova jer su indijski slonovi bili veći od afričkih koje su koristili Ptolemejevići, te su izazivali maničan strah kod tih životinja što se i dogodilo na početku bitke kada su Seleukidski slonovi i konjica probili lijevi bok neprijatelja, te vođeni Antiohom III, krenuli u potjeru⁴⁷. Situacija je bila slična na lijevom boku seleukidske vojske gdje su grčki plaćenici u službi Ptolemeja sasjekli lako arapsko pješništvo koje je tamo bilo stacionirano, no glavni dio borbe

⁴¹ Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija*, 143.

⁴² Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 54.

⁴³ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 55.

⁴⁴ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 73.

⁴⁵ Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija*, 143.

⁴⁶ Bezazel Bar-Kochva, *The Seleucid Army: Organization and tactics in the Great Campaigns*, Cambridge, 1976., 132.

⁴⁷ Bezazel Bar-Kochva, *The Seleucid Army*, 135.

odvio se u središtu između suprotstavljenih falangi gdje su Ptolemejevi falangisti nadjačali seleukidske, što je u konačnici odlučilo ishod bitke⁴⁸. Poraženi Antioh III. izgubio je otprilike petinu svoje vojske, dok su Ptolemejevi gubici bili mnogo niži, iako je izgubio većinu svojih afričkih slonova⁴⁹. Ptolemej IV. Zbog kroničnog nedostatka izvora tijekom mirovnih pregovora nakon bitke danas nam je nepoznat izuzev činjenice da je Ptolemej IV. preuzeo kontrolu nad Sirijom i Fenikijom, te se vratio u Egipat bogatiji za 300 tisuća zlatnika⁵⁰.

5.3 PONOVLJENI RAT S EGIPTOM

Završetak ratova na istočnim granicama carstva protiv Parta i Baktrije nakon poraza u bitki kod Rafije dozvolio je Antiohu III. da fokus ponovo prebaci na jug i Egipat. 201. g. pr. Kr., seleukidska vojska napada područje današnje Palestine i Sinaja, te osvaja gradove Gazu i Sidon, no ne uspijeva ih zadržati protiv protuofenzive egipatskog generala Skope tijekom zime 200. g. pr. Kr. koja vraća sav teritorij izgubljen tijekom pohoda Antioha III⁵¹. Iste godine Antioh III pobjeđuje Skopu u bitki kod Paniona, a do 198. g. pr. Kr. osvaja čitavu provinciju Koele-Siriju⁵². Peti sirijski rat završava slično kao i drugi, brakom između Ptolemeja V. i Kleopatre I., kćeri Antioha III.⁵³

5.4 SUKOB S RIMOM I BITKA KOD MAGNEZIJE

193. g. pr. Kr. nakon pobjede u 5. sirijskom ratu protiv Egipta, Antioh III. baca pogled prema Grčkoj i Makedoniji gdje je Rim već uspostavio jaku prisutnost⁵⁴. 191. g. pr. Kr. Antioh biva nagovoren od strane Hanibala Barke da napadne Rimljane prvi, što je dovelo do bitke kod Termopila i uništenja jedne seleukidske vojske⁵⁵. Rim je smatrao Antioha III. ozbiljnom prijetnjom

⁴⁸ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 76.

⁴⁹ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 77.

⁵⁰ Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija*, 143.

⁵¹ Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija*, 144.

⁵² Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija*, 144.

⁵³ Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija*, 144.

⁵⁴ Skupina autora, *The Seleucid Empire*, 33.

⁵⁵ Joshua J. Mark, *Seleucid Empire*, Ancient History Encyclopedia, 2016. https://www.ancient.eu/Seleucid_Empire/ (pristup ostvaren 12. 9. 2020.)

što najbolje dokazuje njihovo sklapanje savezništva s pergamskim kraljem Eumenom II. – vojni savez koji godinu dana kasnije izaziva Antioha III. na bitku kod Magnezije⁵⁶. Sastav i veličina Seleukidske vojske koju je okupio Antioh III. bili su impresivni, kao što se može vidjeti iz tablice ispod⁵⁷.

LIJEVO KRILO	CENTAR	DESNO KRILO
Kirtianski praćkari i elimenaski strijelci	1500 atičkih vojnika	3000 katafrakti
4000 peltasta		1000 Agema
1500 ilirskih ratnika		10000 profesionalnih falangista (Srebrni štitovi)
1500 karijaca i vojnika iz Kilikije	16000 falangista	16 ratnih slonova
1000 Neo-Krećana		1200 nomadskih konjanika
2500 galaćanskih (keltskih) konjanika		3000 lakih pješaka, uglavnom Krećana i Ilira
500 tarantinskih konjanika		22 indijska ratna slona
1000 kraljevih konjanika	1500 Galaćana (Kelta)	Elimeanski strijelci i kiritanski praćkari
3000 katafrakti		
2700 raznovrsnih lakih pješaka		
2000 kapadokijskih konjanika		

Nasuprot te vojske stajala je kombinirana rimsko-pergamska vojska koja je brojala oko 30 tisuća rimskih vojnika, te možda najvažnije, oko 6000 pergamskih podijeljenih između peltasta i konjaništva⁵⁸. Bitku je otvorio juriš seleukidske teške konjice vođene Antiohom III. (uključujući katafrakte) koji je probio slabo branjeno desno krilo rimsko-pergamske vojske, ali napad na

⁵⁶ Skupina autora, *The Seleucid Empire*, 34.

⁵⁷ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 165.-166.

⁵⁸ Bezazel Bar-Kochva, *The Seleucid Army*, 165.-166.

lijevom krilu bojnim kočijama nije uspio jer su ih zaustavile strijele kretskih strijelaca nakon čega su pri povlačenju omele juriš katafrakti koje je zatim napalo rimsko i pergamsko konjaništvo i natjeralo ih u bijeg⁵⁹. U isto se vrijeme vodio sukob na sredini bojišta koji se odvijao u korist Rimljana i Pergamljana – nakon što su otjerali neprijateljske čarkare s bojišta i uspostavili konjaničku nadmoć nad lijevim bokom, rimski i pergamski čarkari su umjesto gustih blokova falangi počeli gađati slonove iza njih koji su poludjeli i počeli gaziti grčke vojnike koji su bili prisiljeni povući se s bojišta, razbijenih formacija, prilikom čega je vojsku u povlačenju dostigao i Antioh III. koji je predaleko sa svojom konjicom gonio razbijeno desno krilo neprijatelja, te nije imao vremena pomoći ostatku svoje vojske⁶⁰. Činjenica da su Rimljani toliko efikasno izašli na kraj s bojnim slonovima može se pripisati bitki kod Zame protiv Hanibala koja se zbila samo 14 godina ranije, a zanimljiva je činjenica da se bojni slonovi nakon bitke kod Magnezije više gotovo uopće nisu u velikim brojevima koristili tijekom budućih ratova na prostoru Bliskog Istoka⁶¹.

Prilog 2. Umjetnički prikaz napada seleukidskih katafrakti na desno krilo rimske vojske

⁵⁹ Bezazel Bar-Kochva, *The Seleucid Army*, 170.-171.

⁶⁰ Bezazel Bar-Kochva, *The Seleucid Army*, 171.

⁶¹ Skupina autora, *The Seleucid Empire*, 34.

6. ANTIOH IV. I ZENIT CARSTVA

Jedan od uvjeta Sporazuma u Apameji bio je to da su nasljednici Antioha III. bili poslani u Rim kao taoci, tako da je Antioha III. nakon njegove smrti 187. g. pr. Kr. naslijedio sin Seleuk IV. Filopator koji se pokazao kao slab vladar, što je direktno dovelo do njegovog atentata od strane Heliodora, glavnog dvorskog ministra 175 g. pr. Kr. nakon 12 godina vladavine⁶². Seleuka IV. Filopatora naslijedio je njegov mlađi brat Antioh IV. Epifan s obzirom da je jedini Seleukov sin Demetrije u to vrijeme bio rimski talac⁶³. Premda je Demetrije bio ispred Antioha IV. na liniji naslijeđivanja, Rimljani su ga odbili pustiti, te su umjesto njega odlučili podržati Antioha IV. koji je u to vrijeme živio u Ateni⁶⁴. Za vrijeme vlastitog boravka u Rimu kao taoc, Antioh IV. zavolio je gladiatorske igre i postao blagi romanofil, što se najbolje vidjelo kada je u gradu Antiohu organizirao vlastite gladiatorske borbe nakon dolaska na vlast⁶⁵.

Antioh IV. nije napustio očeve ambicije o dominaciji na Ptolemejskim Egiptom, premda su u njegovo vrijeme Seleukidi i Ptolemejevići bili krvno povezani – majka Ptolemeja VI., Kleopatra I. bila je kćer Antioha III. i polusestra Antioha IV., tako da je egipatski kralj bio nećak Antioha IV.⁶⁶ Ptolemej VI. ubrzo je pao pod utjecaj svojih dvorskih službenika Lena i Eulaja koji nenamjerno izazvali građanski rat u vlastitoj državi nakon što su za suvladara postavili mlađeg brata Ptolemeja VI., Ptolemeja VII.⁶⁷ 169. g. pr. Kr. Ptolemej VI. poziva svoj ujaka Antioha IV. u pomoć, stvorivši priliku koju je Antioh IV. odmah iskoristio i u roku od godine dana potukao ptolemejsku vojsku kod grada Peluzija i zauzeo dio Donjeg Egipta⁶⁸. Takvo stanje stvari nije mogla prihvatiti aleksandrijska elita koja je izgnala Ptolemeja VI. u korist mlađeg brata na što je Antioh IV. odgovorio opsadom Aleksandrije koja je ubrzo bila napuštena zbog pobune Makabejaca (Židova) u Judeji 168. g. pr. Kr.⁶⁹ U proljeće iste godine Antioh IV. zauzima egipatski Cipar i započinje novu opsadu Aleksandrije koja također neće uspjeti zahvaljujući Rimu⁷⁰. Rim je

⁶² Paul J. Kosmin, *Elephant Kings*, 21.

⁶³ Paul J. Kosmin, *Elephant Kings*, 21.

⁶⁴ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 180.

⁶⁵ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 18.

⁶⁶ Skupina autora, *The Seleucid Empire*, 37.

⁶⁷ Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija*, 144.-145.

⁶⁸ Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija*, 145.

⁶⁹ Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija*, 145.

⁷⁰ Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija*, 145.

pokušao pomiriti zaraćene strane i vratiti status quo već tijekom prve opsade, ali nije mogao odvojiti potrebne resurse zbog 3. makedonskog rata. Pobjeda rimske vojske kod Pidne 22. lipnja 168. g. pr. Kr. u kojoj je palo oko 20 tisuća makedonskih vojnika, a njihov kralj Perzej završio u zarobljeništvu, oslobodila je Rimljanima ruke, te se u Egipat uputila delegacija od 12 ljudi vođenih bivšim konzulom Popilijem Lenasom koji je prema predaji (iako za to nema povijesnih dokaza) svojim štapom nacrtao krug u pijesku oko Antioha IV. i rekao kralju da može izaći iz kruga samo ako se tog trena odluči hoće li nastaviti rat s Egiptom na čijoj bi se strani borio i Rim ili će se povući iz Egipta i sa Cipra⁷¹. Premda o tome ne postoje zapisi, moguće je zamisliti frustraciju koju je osjećao Antioh IV. s obzirom da je umalo zagospodario čitavim Egiptom i uklonio glavnog rivala Seleukidskog carstva. Seleukidska vojska koja se kroz današnju Paelstinu vraćala u Siriju putem je napala i opljačkala Jeruzalem, zaplijenivši količinu dobara i zlata vrijednosti 1800 talenata.

6.1 PARADA U GRADU DAPHNE

Jedan od najveličanstvenijih trenutaka tijekom vladavine Antioha IV. bila je spektakularna vojna parada kroz grad Daphne blizu Antioha. Povod za paradu bile su velike igre koje je rimski general Emilijan Paul priredio 167. g. pr. Kr. kako bi proslavio prošlogodišnju rimsku pobjedu kod Pidne i kraj 3. makedonskog rata⁷². Kako je Antioh IV. po svemu sudeći bio častohlepan i ambiciozan kralj, odlučio je odgovoriti na rimske igre vlastitima koje bi bile još veličanstvenije, premda moderni povjesničari smartaju da je stvarni razlog bila Antiohova želja da proslavi vojnu pobjedu nad Egiptom i pripremi vojsku za planirani rat s Partima na istoku⁷³. Parada koju opisuje Polibije se vjerojatno održala za vrijeme ljeta 165. g. pr. Kr., a pred okupljenim dužnosnicima proparadirala je glavnina Seleukidske vojske sastavljena od: 5000 teških pješaka opremljenih u rimskom stilu (jedinica koju je ustrojio Antioh IV. nakon povratka u Siriju), 5000 Mizijaca, 3000 lakih pješaka iz Kilikije, 3000 Tračana, 5000 Galaćana (Kelta), 46 000 falangista od kojih su najmanje njih 16 000 bili profesionalni vojnici, 1000 niseanskih konjanika, 3000 lakih konjanika

⁷¹ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 181.

⁷² Nick Sekunda, Angus McBride, *Seleucid and Ptolemaic Reformed Armies 168-145 BC. Volume 1: The Seleucid Army*, Montvert publications, 1994., 13.

⁷³ Nick Sekunda, Angus McBride, *Seleucid and Ptolemaic Reformed Armies*, 13.

opremljenih u grčkom stilu, 3000 hetarioia, 1000 „prijatelja“ (elitni konjanički odred kraljevske garde), 1000 „odabranih“ konjanika, 1000 Agema, 1500 teško oklopljenih katafrakt, te najspektakularnijeg od svega, ratnih kočija od s upregnutim konjima i slonovima i indijskim ratnim slonovima⁷⁴. Iz svega ovoga je vidljivo da je Seleukidsko carstvo usprkos porazu kod Magnezije i krotkom povlačenju iz Egipta pod paskom Rima još uvijek bilo ozbiljna regionalna vojna sila.

6.2 POČETAK KRAJA SELEUKIDSKOG CARSTVA

Iako su na području Judeje Makabejci vodili tihu gerilsku borbu protiv Seleukida, Antioh IV. odlučio je ignorirati to nemirno područje i prabacio fokus na istok gdje su sve više jačale Partija vođena dinastijom Arsakida i Baktrija, koja je vođena grčkim kraljevima sve više širila vlastiti teritorij na štetu Seleukidskog carstva koje si nije moglo priuštiti uzdržavanje većih vojnih garnizona na istoku. Kampanja Antioha IV. Epifana protiv Parta bila je kraljev posljednji vojni pohod i premda je počela uspješno nakon što je Antioh IV. natjerao armenskog kralja Artaksija da prizna njegovu vlast, Antioh IV. odjednom se razbolio i od te iste bolesti umro blizu grada Tabae u satrapiji Persis 164. g. pr. Kr.⁷⁵ Suvremenici su smrt seleukidskog kralja opisali kao božju kaznu s obzirom da je tijekom kampanje opljačkao nekoliko hramova posvećenih iranskim božanstvima, uključujući hram božice Nanaje u Elamu⁷⁶. Smrt Antioha IV. označava početak razdoblja ubrzanog propadanja Seleukidskog carstva. Slabi kraljevi koji su se redali na prijestolju počevši sa sinom Antioha IV., Antiohom V. nisu bili u stanju oduprijeti se sve jačim nastrojima Parta i Baktrije sa istoka⁷⁷. Taj trend se nastavio sve do sredine 1. st. pr. Kr. kada krnji ostatak bivšeg carstva na području Sirije 64. g. pr. Kr. osvajaju Rimljani pod vodstvom Gneja Pompeja⁷⁸.

⁷⁴ Nick Sekunda, Angus McBride, *Seleucid and Ptolemaic Reformed Armies*, 13.

⁷⁵ Volkmann, Hans, *Antiochus IV Epiphanes – Seleucid king*, Encyclopedia Britannica, 2019. <https://www.britannica.com/biography/Antiochus-IV-Epiphanes> (pristup ostvaren 12. 9. 2020.)

⁷⁶ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 182.

⁷⁷ *Seleucid Empire*, Encyclopedia Britannica, 2019. <https://www.britannica.com/place/Seleucid-Empire> (pristup ostvaren 12. 9. 2019.)

⁷⁸ *Seleucid Empire*, Encyclopedia Britannica, 2019. <https://www.britannica.com/place/Seleucid-Empire> (pristup ostvaren 12. 9. 2019.)

7. VOJSKA SELEUKIDSKOG CARSTVA

Vojska Seleukidskog carstva bila je neprikosnoveno najvažnija državna institucija. Konstantni ratovi s Egiptom uvjetovali su održavanje vojnih snaga Seleukidskog carstva spremnima. Vojne snage sastojale su se od četiri glavna segmenta: pješništva novačenih iz redova slobodnih građana, profesionalne vojske koja je uključivala specijalizirane odrede pješništva i konjaništva, pomoćnih postrojbi iz satrapija i podjermljenih teritorija, te plaćenika⁷⁹.

7.1 PJEŠAŠTVO

Glavna borbena jedinica vojske Seleukidskog carstva i ostalih dijadoških kraljevstava bila je kopljanička falanga – teško pješništvo ustrojeno u makedonskom stilu⁸⁰. Falanga je bila zbijena formacija kopljanika oboružanih *sarison*, 6 metara dugim kopljem, kratkim mačem *ksifosom* i štitom koji je bio manji od *aspisa* kojeg su koristili grčki hopliti⁸¹. Vojnici su sami kupovali svoju vojnu opremu čiji je najvažniji dio bio oklop od bronce ili lana (*linotoraks*) koji je pružao određenu zaštitu od strijela i drugih projektila, premda je glavna zaštita od tog tipa oružja bila zgusnuti red *sarisa* koje su stražnji redovi falange duboke do 16 ljudi držali pod kutem, iznad glava vojnika ispred njih⁸². Falangisti su u pravilu bili dobrostojeći slobodni građani ili plaćenici koji su dolazili iz redova grčkih kolonista koji su se naselili na području Bliskog istoka i Levanta tijekom Aleksandrovih osvajanja, te obitelji bivših Aleksandrovih vojnika koji su pri isteku vojne službe kao nagradu dobivali komad zemlje (*kleros*) – praktičan pristup koji je putem potomstva umirovljenih vojnika osiguravao konstantan ali spori pritek novih vojnika⁸³. Najveći dio novih vojnika dolazio je iz 4 velika Sirijska grada (*tetrapolis*) od kojih je svaki imao između 4000 i 6000 ljudi sposobnih za vojnu službu u vrijeme Seleuka I. Nikatora i njegovog sina Antioha I.⁸⁴ Najviše podataka od vojski Seleukidskog carstva dolazi iz vojnih udžbenika, *Taktika*, od kojih su se

⁷⁹ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 57

⁸⁰ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 57.

⁸¹ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 57.

⁸² Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 57.-58.

⁸³ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 58.

⁸⁴ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 58.

očuvala samo tri napisana tijekom 1. stoljeća, bazirana na tekstovima grčkog filozofa Asklepiodota⁸⁵. Asklepiodot primarno opisuje seleukidsku vojsku 2. st. pr. Kr. formiranu nakon poraza kod Magnezije ali spominje i kopljaničku falangu od 16 000 ljudi koja se borila u toj bitki što otprilike odgovara ranije spomenutim brojevima⁸⁶. Sastav seleukidske vojske dijelom se mijenja tijekom 2. st. pr. Kr., zahvaljujući iskustvima Antioha IV. koji je proveo dio svog života kao talac u Rimu nakon poraza njegovog oca Antioha III. Asklepiodot spominje jedinicu pješništva opremljenog u rimskom stilu koja se borila protiv židovskih pobunjenika tijekom Makabejskog ustanka, te preustroj seleukidske vojske u rimskom stilu⁸⁷. Pomoćne pješačke postrojbe seleukidske vojske bile su sastavljene od domorodačkog stanovništva Bliskog istoka i Levanta koje su uglavnom nosile vlastito oružje i opremu, te se borile kao lako pješništvo ili čarkari⁸⁸.

7.2 KONJANIŠTVO

Seleukidsko konjaništvo bilo je sastavljeno od različitih tipova konjice od kojih je svaki bio kulturno specifičan. Tipična mediteranska konjica grčkog podrijetla nije nosila težak oklop niti naoružanje, već se borila u stilu lake konjice ili kao čarkari na konjima s obzirom da nije imala šanse u borbi s organiziranim formacijama teškog pješništva⁸⁹. Postojala je i posebna, plaćenička jedinica lake konjice zvana „tarentinska konjica“ prema gradu u južnoj Italiji iz kojega su poticali – radilo se o konjici oboružanoj sulicama čije su jedinice bile neki od najpopularnijih antičkih plaćenika zahvaljujući njihovoj vještini⁹⁰. Najbolja konjica ipak je dolazila iz redova iranskog stanovništva uključujući Perzijance i Medijce⁹¹.

Najtežu konjicu Seleukidske vojske činile su katafrakte, teško oklopljena konjica iranskog podrijetla koju Livije prvi puta spominje 192. g. pr. Kr.⁹² S obzirom da nema dokaza da je

⁸⁵ Nick Sekunda, Angus McBride, *Seleucid and Ptolemaic Reformed Armies*, 6.

⁸⁶ Nick Sekunda, Angus McBride, *Seleucid and Ptolemaic Reformed Armies*, 7.

⁸⁷ Nick Sekunda, Angus McBride, *Seleucid and Ptolemaic Reformed Armies*, 9.-10.

⁸⁸ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 58.

⁸⁹ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 59.

⁹⁰ Nick Sekunda, Angus McBride, *Seleucid and Ptolemaic Reformed Armies*, 21.-22.

⁹¹ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 59.

⁹² Nick Sekunda, Angus McBride, *Seleucid and Ptolemaic Reformed Armies*, 22.

Seleukidsko carstvo koristilo katafrakte tijekom Molonove pobune ili u bitki kod Rafije 217. g. pr. Kr., moguće je zaključiti da su taj tip konjice Seleukidi preuzeli od Parta i drugih iranskih naroda protiv kojih je ratovao Antioh III.; gotovo je sigurno da su iranci činili najveći dio odreda katafrakti s obzirom da grčka (makedonska) konjanička tradicija nikada nije izrodila sličan tip konjice⁹³.

7.3 SPECIJALIZIRANE VOJNE JEDINICE

Seleukidska vojska je poput ostalih dijadoških vojski imala u svojem sastavu određen broj specijaliziranih ili elitnih jedinica naslijeđenih iz vojske Aleksandra Velikog. Najbrojnija od tih elitnih jedinica bila je *Argyraspides*, u prijevodu *Srebrni Štitovi*, profesionalna garda od 10 000 veterana koja je poticala iz posebnog odreda hipaspista Aleksandrova vojske, a borila se kao falanga⁹⁴. Osim njih, postojali su i *Chryspides*, *Zlatni Štitovi*, koji se spominju u prvoj biblijskoj knjizi o Makabejcima, no moguće je da je ta vojna jedinica jednostavno bila plod umjetničke retorike s obzirom na to da su bili tako nazvani zbog svojih brončanih štitova koji su se pod sjajem sunca činili zlatnima⁹⁵. Ime *Srebrnih štitova* sasvim sigurno nije fiktivno s obzirom da su određene vojne jedinice Aleksandrove, a kasnije i dijadoških vojski koje su se proslavile u borbi dobivale pravo i čast da vanjski sloj svojih štitova prekriju plemenitim metalom poput bronce ili srebra, što bi jasno ukazivalo na njihov status elitnih vojnih jedinica⁹⁶.

Osim pješачkih postojale su i elite jedinice konjaništva, također naslijeđene iz Aleksandrove vojske. Dvije glavne jedinice od kojih je svaka bila sastavljena od 1000 konjanika bile su *Hetairoi* ili *Kraljeva družina* sastavljena od Grka, i Sirijaca i *Agema* sastavljena primarno od Medijaca⁹⁷. Posebna konjanička jedinica na koju valja obratiti pažnju bila je Niseanska konjica koja je bila

⁹³ Nick Sekunda, Angus McBride, *Seleucid and Ptolemaic Reformed Armies*, 22.

⁹⁴ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 60.

⁹⁵ Nick Sekunda, Angus McBride, *Seleucid and Ptolemaic Reformed Armies*, 15.

⁹⁶ Nick Sekunda, Angus McBride, *Seleucid and Ptolemaic Reformed Armies*, 16.

⁹⁷ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 60.

opremljena u iranskom stilu, te koristila neke od najvećih i najtežih konja u antičkom svijetu, no nije poznato da li je funkcionirala kao jedinica katafrakti⁹⁸.

Prilog 3. Umjetnički prikaz seleukidske falange iz videoigre Total War Rome 2 engleskog studija The Creative Assembly

7.4 PLAĆENICI

Važan dio Seleukidske i drugih helenističkih vojski bili su plaćenici koji su se uglavnom koristili kako bi se dopunio sastav vojske. Seleukidska vojska zapošljavala je plaćenike svih mogućih vrsta: Galaćane (Anatolijski Kelti koji su se borili kao pješaci i konjanici), Traćane, kretske strijelce, azijske nomadske ratnike, te, možda najvažnije, profesionalne Grke koji su govorili isti jezik i često funkcionirali kao zapovjednici čitavih postrojbi⁹⁹.

⁹⁸ Nick Secunda, Angus McBride, *Seleucid and Ptolemaic Reformed Armies*, 23.

⁹⁹ Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, 61.

8. ZAKLJUČAK

Seleukidsko carstvo, iako često zanemarivano od strane povjesničara u korist države ptolemejevića u Egiptu, predstavlja važan dio povijesti Bliskog istoka, Levanta i Središnje Azije. Raspad carstva Aleksandra III. Makedonskog koje se protezalo od današnje Albanije do Indije bio je uzrokovan sukobom Aleksandrovih častohlepnih i megalomanskih generala. To je dovelo do stvaranja onodobnih helenističkih „supersila“ koje su najveći dio svoje snage trošile u besmislenim i krvavim sukobima oko nevelikih količina teritorija. Seleukidsko carstvo, površinski najveće od svih dijadoških kraljevstava zauzimalo je najveći dio teritorija bivšeg Ahemenidskog perzijskog carstva, a brojni iranski narodi poput Medijaca, Parta, Perzijanaca i drugih činili su heterogenu mrežu etniciteta. Različite kulture borile su se u različitim stilovima što je Seleukidska vojska maksimalno iskorištavala. Kultura Seleukidskog carstva bila je mješavina grčke helenističke tradicije i domorodačkih tradicija iranskih naroda. Nažalost po Seleukide, konstantni ratovi na svim stranama carstva znatno su oslabili carstvo u odnosu na novu velesilu Rim. Tijekom vladavine Antioha IV. bio je najvidljiviji rebalans moći na Mediteranu. Stare dijadoške države savijale su se pod moći Rima, a Seleukidsko carstvo nije bilo iznimka.

9. LITERATURA

Bezazel Bar-Kochva, *The Seleucid Army: Organization and tactics in the Great Campaigns*, Cambridge, 1976.

Godar, Andre, *Umetnost Irana*, Izdavački zavod „Jugoslavija“, Beograd, 1965.

Michael J. Taylor, *Antiochus the Great*, Barnley, 2016., 66.

Mladen Tomorad, *Staroegipatska civilizacija, sv.1: Povijest i kultura Starog Egipta*, Zagreb, 2016

Nick Sekunda, Angus McBride, *Seleucid and Ptolemaic Reformed Armies 168-145 BC. Volume 1: The Seleucid Army*, Montvert publications, 1994

Petit Paul, Laronde Andre, *Helenistička Civilizacija*, Zagreb, 2010.

Skupina autora. *The Seleucid Empire: The History of the Empire Forged in the Ancient Near East After Alexander the Great's Death*, Charles River Editors, 2016.

Skupina autora, *Povijest 3: Helenizam i Rimska republika*, Zagreb, 2007.

ELEKTRONSKI IZVORI

Donald L. Wasson, Wars of the Diadochi, Ancient History Encyclopedia, 2016.
https://www.ancient.eu/Wars_of_the_Diadochi/ (pristup ostvaren 12. 9. 2020.)

Joshua J. Mark, *Seleucid Empire*, Ancient History Encyclopedia, 2016.
https://www.ancient.eu/Seleucid_Empire/ (pristup ostvaren 12. 9. 2020.)

Volkman, Hans, *Antiochus IV Epiphanes – Seleucid king*, Encyclopedia Britannica, 2019.
<https://www.britannica.com/biography/Antiochus-IV-Epiphanes> (pristup ostvaren 12. 9. 2020.)

POPIS PRILOGA

Prilog 1:

<https://www.ancient.eu/uploads/images/581.png?v=1599282903>

Prilog 2:

<https://pbs.twimg.com/media/EJrXG0gWwAA96h2.jpg>

Prilog 3:

https://wiki.totalwar.com/images/thumb/7/7c/TWRII_Faction_Seleucids.png/800px-TWRII_Faction_Seleucids.png